

Nr 197. Motion av Ulrik Wärnsberg (S) om kostpolitiskt program KSN-2011-0503

Kommunfullmäktige

Förslag till beslut

Kommunstyrelsen föreslår kommunfullmäktige besluta

att avslå motionen.

Marlene Burwick, Erik Pelling, Ulrik Wärnsberg, Hilde Klasson (alla S) och Ilona Sztatmari Waldau (V) reserverar sig till förmån för bifall till motionen.

Maria Gardfjell och Rickard Malmström (båda MP) reserverar sig enligt *bilaga A*.

Uppsala den 2 maj 2012
På kommunstyrelsens vägnar

Fredrik Ahlstedt/Astrid Anker

I avgörandet deltagande: Fredrik Ahlstedt, Cecilia Forss, Liv Hahne, Magnus Åkerman (alla M), Mohamad Hassan, Cecilia Hamenius (båda FP), Stefan Hanna (C), Ebba Busch (KD), Marlene Burwick, Erik Pelling, Ulrik Wärnsberg, Hilde Klasson (alla S), Maria Gardfjell, Rickard Malmström (båda MP) och Ilona Sztatmari Waldau (V).

Dessutom närvarande: Mats Gyllander, Christopher Lagerqvist, Andreas Bergman, Simone Falk (alla M), Peter Nordgren (FP), Karin Ericsson (C), Bengt Westman, Irene Zetterberg, Milischia Rezai (alla S) och Emma Wallrup (V).

Ärendet

I motion väckt den 26 september 2011 av Ulrik Wärnsberg (S) yrkar motionären att kommunfullmäktige beslutar att ta initiativ till att utarbeta ett policydokument eller kostpolitiskt program om måltider för all kommunfinansierad verksamhet, *ärendets bilaga 1*.

Remissbehandling

Motionen har remitterats till barn och ungdomsnämnden (BUN), utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden (UAN), äldrenämnden (ÄLN) samt styrelsen för vård och bildning (SVB).

BUN och UAN innehåller till stora delar gemensamma synpunkter, *bilaga 2-3*. Båda nämnderna instämmer med motionären att en näringsriktig skolmåltid är viktig för att eleverna ska klara skoldagen. Nämnderna anser dock inte att ytterligare riktlinjer innebär någon större skillnad mot dagens situation. Nämnderna hänvisar i sina yttranden till *Liv och hälsa ung* undersökningen som visar att en övervägande majoritet av barnen i både grundskola och gymnasium äter minst ett lagat mål mat om dagen antingen i skolan eller på kvällen, för majoriteten av barn både i skolan och hemma på kvällen. BUN anför också att oavsett producent så styrs den pedagogiska verksamheten av skollagen där det framgår att eleverna ska erbjudas näringsriktiga måltider i grundskolan. För uppföljning av de fristående skolorna, såväl grund- som gymnasieskolan, är skolinspektionen ansvarig och tillstånd kan dras in om det finns anmärkningar på att inte skollagen följs.

I skollagen för gymnasieskolan står inget gällande kost varför UAN beslutat att även gymnasieelever i kommunala skolor ska erbjudas kost på sätt som anges för grundskolan. Livsmedelsverkets rekommendationer följs enligt uppgift från styrelsen för vård och bildning.

UAN uppger också i sitt svar att de i sin uppdragsplan för 2011-2014 tagit fram effektmål som lyder: Frågor om motion, sund kosthållning och övervikt ska prioriteras i skolan och andra sysselsättningar. Även i uppdragsplan för 2012-2015 har nämnden formulerat mål om att personer som deltar i utbildning och riktade insatser ska få information om vikten av kost, motion samt fysisk och psykisk hälsa. Nämnden föreslår därför att man istället för ett kostpolitiskt program ska ställa krav för att nå

ökad kvalitet och hänvisar till att flera kommuner arbetat med sin upphandling och lyckats bra. Kommunen skulle därmed kunna styra många av de krav som efterfrågas.

Äldrenämnden, *bilaga 4*, anför i sitt yttrande att ett övergripande kostpolitiskt policydokument blir alltför övergripande och inte något tydligt styrdokument. De skäl nämnden visar är att behoven hos barn, ungdom och äldre med behov av vård och omsorg skiljer sig betydande och frågorna är väsentligt olika och komplexa. Äldrenämnden ställer sig också frågande till om ett övergripande kostpolitisk program får förväntad effekt. Nämnden menar att det sannolikt är mer effektivt att respektive nämnd tar fram egna riktlinjer för berörda målgrupper och att sådana riktlinjer skulle bli ett tydligare styrdokument.

Styrelsen för vård och bildning, *bilaga 5*, anser att frågan är viktig men vill också lyfta fram att verksamheten redan idag är reglerad av flera lagar och riktlinjer. Styrelsen för vård och bildning ställer sig huvudsakligen positiv till förslaget men med vissa synpunkter och förslag. De fördelar som SVB ser är att det skulle kunna kopplas till en positiv folkhälsoutveckling, kvalitetssäkrande effekter och en förstärkning av det kommunala varumärket. SVB anser att det kan bidra till gemensamma spelregler och ökad tydlighet för alla intressenter. Styrelsen anser att innan ett sådant arbete påbörjas kundnyttan bör övervägas och även eventuell kostnadsekonomisk effekt. SVB anför slutligen att en policy inte bör vara för reglerande och styrande i detalj.

Reservationer

Reservationer har avgivits i BUN och UAN av S, V, MP.

Föredragning

Motionären föreslår att Uppsala kommun ska ta fram ett policydokument eller ett kostpolitiskt program med syfte att utveckla styrningen avseende de kommunfinansierade måltiderna. Tillgången till näringsriktig skolmat är numera inskrivet i skollagen för grund-

skolan och UAN har beslutat att även gymnasieelever ska erbjudas detta på sätt som anges för grundskolan. Äldrenämnden har sedan tidigare antagit riktlinjer inom äldreomsorgen för mat, måltider och nutrition.

Att göra ett kostpolitiskt program som når alla målgruppers olika behov är sannolikt komplicerat. Ett alternativ är att respektive nämnd tar fram egna riktlinjer för sina respektive målgrupper och även beaktar frågorna i samband med upphandling. Genom att ställa tydliga krav i samband med upphandling kan kvaliteten på maten säkerställas och utvecklas kontinuerligt. Varje nämnd är fri att anta riktlinjer för den egna nämndens verksamhet.

Med hänvisning till föredragningen föreslås därför att motionen avslås.

Ekonomiska konsekvenser

Ej aktuellt med föreliggande förslag till beslut.

Bilaga A

MP-reservation

God mat är a och o. Är maten inte god så spelar det ingen roll om den är näringsberäknad på tallriken. Därför behöver kommunen ha tydliga ambitioner om hur måltider ska tillagas och serveras för att lagens krav på såväl skolområdet som i vård- och omsorg ska uppfyllas.

Knappt hälften av landets skolor lever upp till kraven att servera näringsriktig skolmat. Bara 6,3 procent av dem uppfyller krav vad gäller järn, D-vitamin, fettkvalitet och fibrer. Det framgår av den hittills största studien av svensk skolmat som presenterades i april 2012 av Skolmat Sverige. Bakom organisationen står Karolinska institutet, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Folkhälsoinstitutet och Livsmedelsverket.

Den nya skollagen slår fast att skolmaten ska vara näringsriktig. Skolinspektionen utvärderar nu hur tillsynen av det nya lagkravet ska genomföras i praktiken.

En policy eller kostpolitiskt program skulle inte innebära någon skillnad mot dagens situation, skriver BUN i sitt yttrande och samtidigt skriver de att de fått uppgifter från Vård & Bildning att de skulle följa Livsmedelsverket rekommendationer och att för friskolor kontrolleras i regel matsedeln vid uppföljning. De uppger att det förekommer fristående förskolor som köper mat från ett uppsalaföretag som på sin hemsida anger att deras mat är näringsvärdeberäknad. Hur stor andel av förskolorna det är framgår inte. Inte heller om någon kontrollerat att hemsidans uppgift är korrekt. De menar fortsättningsvis att kommunerna saknar rådighet då staten är ansvarig för uppföljning av fristående skolor.

Det anser vi är en mycket passiv hållning. Kommunen bör använda sin insyns rätt på ett mer aktivt sätt. Det vore väl dessutom utmärkt att utarbeta delen om kostpolitiska programmet för skolor tillsammans med friskolorna i Uppsala så att det kan omfatta alla skolor. Även om detta skulle ske på frivillig grund så kan effekten bli minst lika god. Friskolornas riksförbund har gjort motsvarande överenskommelser med SKL inom andra områden. Det vore lämpligt att överenskommelser också görs på lokal nivå.

Vård & bildning påminner om att kostpolitiska program finns i mer än hälften av landets kommuner och menar att en lämpligare benämning är måltidspolitiskt program – det instämmer MP i.

MP menar också att det ligger mycket politik i vilken mat vi serverar. Maten har klimatpåverkan vilket är grunden till att behöva öka såväl ekologiska som närproducerade livsmedel. Men här behövs också en tydlig strategi hur konsumtionen av vegetabilier ska utgöra en ökad andel av maten. Här finns flera strategier som är viktiga att ta ställning till i ett måltidspolitiskt program: Hur ska IVE-målet om hållbara livsmedel tolkas? Hur kan grönsaksbufféer öka grönsakskonsumtionen? Ska grönsaker utgöra en större del av tallriken? Ska vissa dagar vara helvegetariska dagar? Ska

vegetarisk mat utgöra grunden för matlagningen och tillbehör i form av fisk och kött serveras som alternativ till ett proteinrikt vegetariskt grundalternativ? Hur minskar man bristen på D-vitamin och järn i skolmaten? Vilka krav har vi på måltidsupplevelse, näringsriktighet och minskat matsvinn? Listan kan göras längre.

Det behövs ett sammanhållet måltidspolitiskt program för att såväl målen i IVE, som lagens krav ska kunna uppföljas och uppnås. Miljöpartiet reserverar sig till förmån för bifall till motionen.

Uppsala
socialdemokratiska
kommunfullmäktige gruppen

UPPSALA KOMMUNFULLMÄKTIGE	
DK	2011-09-22
KSN-2011-0503	
ACEJ	1

Uppsala 2011-09-21

Kommunfullmäktige i Uppsala

Motion till kommunfullmäktige

Kostpolitiskt program

Skollagen har från och med den 2011-07-01 ändrats till att även innehålla en skrivning om att grundskolan ska erbjuda näringsriktiga skolmåltider.

Den aktuella skrivningen finns i skollagens kapitel 10 om grundskolan:

10 § Utbildningen ska vara avgiftsfri.

*Eleverna ska utan kostnad ha tillgång till böcker och andra lärverktyg som behövs för en tidsenlig utbildning samt **erbjudas näringsriktiga skolmåltider.***

Detta gäller således inte för gymnasieskolan.

Med anledning av detta har därför Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden 2011-06-15 fattat beslut om att rekommendera alla gymnasieskolor i Uppsala kommun att erbjuda näringsriktiga skolmåltider i enlighet med nya skollagens § 10 för grundskolan.

Vi menar att detta inte är tillräckligt. Måltidens betydelse för att klara skoldagen på ett bra sätt kan inte nog understrykas. Detta handlar om en rad frågor. Alltifrån att det ska vara en näringsriktig måltid enligt Livsmedelsverkets råd, till att det ska vara en rimlig miljö kring själva måltiden i form av schemaläggning, skolmatsal, mm. För många elever är skolmaten kanske dagens enda lagade mål mat.

Uppsala kommun saknar idag något samlat politiskt styrdokument kring skolmåltider. Vad gäller mat inom äldreomsorgen finns riktlinjer om nutrition. Men ingen policyinriktning om till exempel skolmåltiderna. Detta är en brist i och med att den nya skollagen tydligt pekar ut att näringsriktiga skolmåltider ska erbjudas.

Därför bör Uppsala kommun ta fram ett policydokument kring måltider i verksamheterna. Om detta ska vara ett samlat dokument för alla olika måltider som finns inom äldreomsorgen, LSS-verksamheten och hela den pedagogiska verksamheten från förskola till gymnasium, eller om det bör vara olika dokument för de olika verksamhetsinriktningar bör vara en fråga som fortsatt utredning kan klara ut.

Livsmedelsverket som är den statliga centrala myndigheten för livsmedelsfrågor har i sina råd om bra mat i skolan *Bra mat i skolan, Råd för förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem* pekat på att kommunerna kan precisera den politiska styrningen kring matfrågor i till exempel en Folkhälsoplan eller ett Kostpolitiskt program. Uppsala kommun saknar båda dessa typer av program.

Ett sådant policydokument bör omfatta all kommunfinansierad verksamhet. Helt självklart kommunens verksamhet i egen regi. Men även upphandlad verksamhet enligt LOU där kommunen alltjämt har ett tydligt ansvar för kvaliteten i verksamheten, och verksamhet som är finansierad av kommunen till exempel genom LOV-lagstiftningen eller genom så kallade "peng-system" i kundvalsmodeller, som fristående skolor och liknande.

Med anledning av ovanstående föreslås kommunfullmäktige besluta:

Att Uppsala kommun tar fram ett policydokument eller kostpolitiskt program om måltider för all kommunfinansierad verksamhet.

Socialdemokraterna

2011-09-21

Ulrik Wärnsberg (S)

Handläggare
Astrid NyströmDatum
2012-01-10Diarienummer
BUN 2011-047000MUNSTYRELSE

Kommunstyrelsen

Ink.	2012 -01- 23
Upprättad av	KSN-2011-0503
	00 Arkiv 7

Yttrande över motion, väckt av Ulrik Wärnsberg (S), om Kostpolitiskt program, dnr KSN-2011-0503

Kommunstyrelsen har hemställt om barn- och ungdomsnämndens yttrande över rubricerad motion. Med anledning härav vill nämnden framföra följande:

Nämnden instämmer med motionären att en näringsriktig skolmåltid i en rimlig miljö är av stor betydelse för att skoldagen ska klaras på ett bra sätt. Nämnden anser dock inte att ytterligare riktlinjer i form av policydokument eller kostpolitiskt program skulle innebära någon större skillnad mot dagens situation.

Landstingets undersökning Liv och hälsa, som riktar sig till elever i årskurserna 7 och 9 samt 2 i gymnasiet visar glädjande nog att ca 80 procent av dem som svarat på undersökningen har svarat att de äter lagad mat på kvällen varje dag medan ytterligare ca 15 procent svarat att de gör det 4-6 dagar i vecka. Andelarna är något högre för grundskoleelever. Av dem som svarat att de inte äter lagad mat på kvällen är det endast drygt 20 stycken som angivit att de mer sällan eller aldrig äter lagad mat på lunchen. Alltså stämmer inte motionärens farhåga i någon större utsträckning att lunchen är dagens enda lagade mål mat för en del barn.

Den pedagogiska verksamheten, oavsett producent, styrs av skollagen, där det framgår, vilket även motionären nämner, att eleverna ska erbjudas näringsriktiga skolmåltider. I avtal med Styrelsen för vård och bildning ang pedagogisk verksamhet anges inget specifikt om kost utöver vad skollagen säger.

Enligt uppgift från Vård & bildning följer de även Livsmedelsverkets rekommendationer. En kvalitetsansvarig arbetar med måltidskvalitet inklusive miljö. Måltiderna näringsberäknas och kundundersökningar genomförs.

När det gäller fristående förskolor eller grundskolor tecknar inte nämnden avtal. Bidrag betalas ut till förskolor om alla krav på att få starta verksamhet är uppfyllda samt att verksamheten har startat. Bidrag betalas till grundskola om Skolinspektionen givit tillstånd samt verksamheten startat.

Vid uppföljning av fristående förskolor kontrolleras i regel matsedeln. Flera förskolor köper mat från Happy Food, ett uppsalaföretag med till stor del närproducerad ekologisk mat. Företagets Happy Food mat är enligt uppgift från hemsidan näringsvärdesberäknad. De använder

ett kostprogram som är baserat på data från Livsmedelsverket, vilket är detsamma som Vård & bildning angivit att de kommer att använda framöver. Happy Food använder även ett program som är baserat på producenternas egna beräkningar.

För uppföljning av fristående grundskolor är staten ansvarig. Tillståndet kan dras in om Skolinspektionen har något att anmärka på.

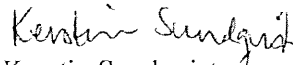
Gällande vård och omsorgsverksamheter – hem för vård och boende (HVB), boende för ensamkommande flyktigbarn och i viss mån LSS-boenden – framförs i förfrågningsunderlag och i avtal att maten ska vara näringsriktig. Vid nämndens uppföljningar av dessa verksamheter kontrolleras matsedeln, om det finns sittplatser till alla, hur ungdomars synpunkter tas tillvara, personalens deltagande i måltiderna etc.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår nämnden att motionen ska avslås.

Barn- och ungdomsnämnden

Cecilia Forss
Ordförande

Kerstin Sundqvist
Sekreterare

§ 11

Motion, väckt av Ulrik Wärnsberg (S), om kostpolitiskt program. Dnr BUN-2011-0477

Beslut

att som svar på motion om Kostpolitiskt program till kommunstyrelsen avge upprättat förslag till yttrande innebärande att nämnden föreslår att motionen ska avslås.

Reservationer

Bengt Sandblad (S), Tomas Lindh (S), Helen Sverkel (S), Peter Lööv Roos (MP) och Lisa Skiöld (V) reserverar sig till förmån för Bengt Sandblads (S) yrkande.

Ärendet

I ärendet föreligger kontorets förslag 2011-12-19 till beslut.

I motion väckt av Ulrik Wärnsberg (S) om Kostpolitiskt program föreslås att kommunen tar fram ett policydokument eller kostpolitiskt program om måltider för all kommunfinansierad verksamhet. Nämnden anser inte att ytterligare riktlinjer i form av policydokument eller kostpolitiskt program skulle innebära någon större skillnad mot hur förhållandena är idag. Landstingets undersökning Liv och hälsa visar glädjande nog inte på något större problem med att ungdomar inte äter lagad lunch eller middag. Enligt uppgift från Vård & bildning följer de Livsmedelsverkets rekommendationer. Gällande fristående förskolor eller grundskolor tecknar inte nämnden avtal. Gällande vård och omsorgsverksamheter framförs i förfrågningsunderlag och i avtal att maten ska vara näringsriktig. Nämnden gör uppföljningar av dessa verksamheter. Nämnden föreslår att motionen ska avslås.

Yrkanden

Bengt Sandblad (S) yrkar bifall till motionen.

Cecilia Forss (M) yrkar i enlighet med kontorets förslag till beslut.

Beslutsgång

Ordföranden ställer proposition på Bengt Sandblads (S) yrkande mot eget och finner bifall till eget yrkande.

Handläggare
Astrid NyströmDatum
2012-02-16

Diarienummer	UÅN-2011-0389.00 STYRELSE
Ink.	2012-02-27
Titel	KSN-2011-0503
	00 2012

Kommunstyrelsen

Yttrande över motion, väckt av Ulrik Wärnsberg (S), ang Kostpolitiskt program, dnr KSN-2011-0503

Kommunstyrelsen har hemställt om utbildnings- och arbetsmarknadsnämndens yttrande över rubricerad motion. Med anledning härav vill nämnden framföra följande:

Nämnden instämmer med motionären att en näringsriktig skolmåltid i en rimlig miljö är av stor betydelse för att skoldagen ska klaras på ett bra sätt. Nämnden anser dock inte att ytterligare riktlinjer i form av policydokument eller kostpolitisktprogram skulle innebära någon större skillnad mot dagens situation.

Landstingets undersökning Liv och hälsa, som riktar sig till elever i årskurserna 7 och 9 samt 2 i gymnasiet visar glädjande nog att ca 80 procent av de som svarat på undersökningen har svarat att de äter lagad mat på kvällen varje dag medan ytterligare ca 15 procent svarat att de gör det 4-6 dagar i vecka. Andelarna är något lägre för gymnasieelever. Av de som svarat att de inte äter lagad mat på kvällen är det endast drygt 20 stycken som angivit att de mer sällan eller aldrig äter lagad mat på lunchen. Alltså stämmer inte motionärens farhåga i någon större utsträckning att lunchen är dagens enda lagade mål mat för en del barn.

I Skollagen står inget för gymnasieskolan gällande kost vilket det gör för grundskolan. Nämnden har därför beslutat att gymnasieelever i Uppsala ska erbjudas goda och näringsriktiga skolmåltider, på sätt som anges för grundskolan, vilket motionären nämner. Enligt uppgift från Vård & bildning följer de även Livsmedelsverkets rekommendationer. En kvalitetsansvarig arbetar med måltidskvalitet inklusive miljö. Måltiderna näringsberäknas och kundundersökningar genomförs.

När det gäller fristående gymnasieskolor tecknar inte nämnden avtal. Bidrag betalas ut om Skolinspektionen givit tillstånd och verksamheten startat. För uppföljning av fristående gymnasieskolor är staten ansvarig. Tillståndet kan dras in om Skolinspektionen har något att anmärka på.

Något mål eller uppdrag om näringsvärdet i kost finns inte i IVE eller i nämndens uppdragsplan. Ett Inriktningsmål i IVE med anknytning till detta lyder: Kost, fysik och psykisk hälsa är prioriterade folkhälsoområden.

I nämndens uppdragsplan för 2011-2014 har nämnden följande effektmål. "Frågor om motion, sund kosthållning och bättre matkvalitet för att motverka negativa konsekvenser som fetma och övervikt ska prioriteras i skolan och i andra sysselsättningar."

I nämndens uppdragsplan för 2012-2015 skriver nämnden att "nämnden ska inom sitt ansvarsområde se till att främja fysisk aktivitet och goda matvanor". Under fullmäktiges inriktningsmål "Kost, fysisk och psykisk hälsa är prioriterade folkhälsoområden. ..." har nämnden beslutat om målet att "Personer som deltar i utbildning och riktade insatser ska få information om vikten av kost, motion samt fysisk och psykisk hälsa."

Exempel på målet är nämndens uppdrag till Nämnden för vård och bildning om Hälsospåret. Det är en anpassad svenskundervisning för invandrare med tydligt fokus på hälsa och egenvård. Målgruppen är nyanlända invandrare och flyktingar, men några deltagare har bott här en längre tid. Hälsotemat är genomgående, bl a handlar det om att förbättra kostvanor. En dietist är knuten till projektet.

I stället för att ta fram ett kostpolitiskt program anser nämnden att kommunen ska ställa krav för att nå en ökad kvalitet och matglädje. Det finns flera goda exempel på kommuner som lyckats bra, där också en upphandlingspolicy tagits fram. Upphandling handlar om att sätta upp en rad krav över det som kommunen vill köpa. Kommunen kan således själv styra många av de krav som kan ställas på det som ska köpas in.

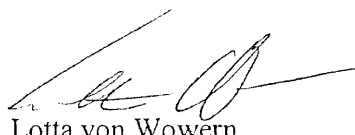
För att få bästa kvalitet och matglädje krävs det att de små lokala producenterna ska ha en möjlighet att vara med på samma villkor vid upphandlingar från kommunen som de stora livsmedelsproducenterna.

Det finns mycket som kommunen kan göra för att få in anbud från producenter i närområdet. Däremot kan man inte ställa upp som krav att maten ska vara just närproducerad eftersom detta strider mot LOU – Lagen om offentlig upphandling.

Mot bakgrund av ovanstående föreslår nämnden att motionen ska avslås och att kommunen istället inom ramen för LOU förändrar sina upphandlingar så att det ska bli lättare att göra en upphandling av lokala producenter i framtiden och att en översyn görs av de krav som ställs i samband med ny upphandling.

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden

Mohamad Hassan
Ordförande

Lotta von Wowern
Sekreterare

SAMMANTRÄDESPROTOKOLL

Sammanträdesdatum: 2012-02-16

§ 20

**Kommunstyrelsen: Remiss - motion av Ulrik Wärnsberg (S) om Kostpolitiskt program
UAN-2011-0389**
Beslut

Utbildnings- och arbetsmarknadsnämnden beslutar

att som svar på motion om Kostpolitiskt program till kommunstyrelsen avge upprättat förslag till yttrande innebärande att nämnden föreslår att motionen ska avslås.

Reservationer

Ulrik Wärnsberg (S), Irene Söderhäll (S), Tekle Embaye (S), Frida Johnsson (MP) och Clemens Lilliesköld (V) reserverar sig enligt bilaga 1.

Sammanfattning

Kommunstyrelsen har hemställt om yttrande över motion väckt av Ulrik Wärnsberg (S) om Kostpolitiskt program. I motionen föreslås att kommunen tar fram ett policydokument eller kostpolitiskt program om måltider för all kommunfinansierad verksamhet. Nämnden anser inte att ytterligare riktlinjer i form av policydokument eller kostpolitisktprogram skulle innebära någon större skillnad mot hur förhållandena är idag. Landstingets undersökning Liv och hälsa visar glädjande nog inte på något större problem med att ungdomar inte äter lagad lunch eller middag. Enligt uppgift från Vård & bildning följer de Livsmedelsverkets rekommendationer. När det gäller fristående gymnasieskolor tecknar inte nämnden avtal. Nämnden har mål i sin uppdragsplan som handlar om sund kosthållning. Exempel på detta är uppdraget om Hälsospåret - en anpassad svenskundervisning för invandrare med tydligt fokus på hälsa och egenvård. Nämnden föreslår att motionen ska avslås.

Yrkanden

Ulrik Wärnsberg (S) yrkar med stöd av Frida Johnsson (MP) och Clemens Lilliesköld (V) att motionen ska bifallas. Mohamad Hassan (FP) yrkar avslag på Ulrik Wärnsbergs (S) yrkande och bifall till kontorets förslag.

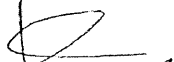
Beslutsgång

Ordföranden ställer Ulrik Wärnsbergs (S) yrkande mot eget yrkande och finner bifall till eget yrkande.

Beslutsunderlag

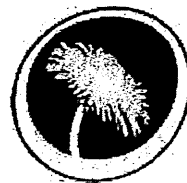
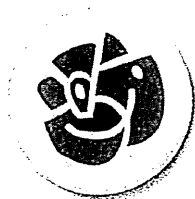
Kontorets tjänsteskrivelse den 25 januari 2012.

Justerandes sign

Utdragsbestyrkande

Reservation

UAN 2012-02-16

Ärende 3.1: Yttrande över motion: Kostpolitiskt program, Ulrik Wärnsberg (S)

Vi vill reservera oss mot nämndens beslut att inte tillstyrka motionen om att Uppsala kommun ska ta fram ett Kostpolitiskt program om måltider för all kommunfinansierad verksamhet.

Uppsala kommun saknar idag något samlat policydokument kring mat och måltider. Livsmedelsverket har tagit fram en vägledning: *Bra mat i skolan, Råd för förskoleklass, grundskola, gymnasieskola och fritidshem*. Där finns en rad förslag som vägledning om bland annat näringsriktig mat och om måltidsmiljön. Samtidigt framhålls vikten av att kommunen har ett Kostpolitiskt program eller en Folkhälsoplan för att tydliggöra den politiska styrningen.

I nämndens remissvar framhålls att det utifrån Liv och hälsa undersökningen i årskurs 7, 9 och gymnasiet år 2, så är det bara ca 20 stycken av dem som inte äter lagad mat på kvällen som svarat att de mer sällan eller aldrig äter lagad mat på lunchen. Det är sant, men det mer intressanta förhållandet är att 80 % svarar att de äter lagad mat på kvällen varje dag, och ytterligare 15 % svarar att de äter lagad mat på kvällen 4-6 dagar i veckan. Återstår således 5 % som inte gör detta, dvs som inte äter lagad mat på kvällen. Det motsvarar för dessa tre årskurser ca 275 elever. För dessa är en bra lunch oerhört väsentligt. Att sedan ca 20 dessutom inte äter lagad mat på lunchen är bara mer allvarligt.

I svaret pekas också på att en förbättrad upphandlingspolicy skulle kunna vara ett alternativ i stället för ett Kostpolitiskt program. Då menar vi att man har missuppfattat frågan. Ett Kostpolitiskt program för all kommunfinansierad verksamhet avser att gälla för både egen regi, LOU-upphandlad, LOV-certifierad och s.k. peng-system i kundvalsmodeller. Att bara begränsa sig till LOU-upphandlade verksamheten är en mycket stor begränsning, och kommer i huvudsak att beröra upphandlade äldreboenden, gruppboenden enl LSS och för socialpsykiatri. All verksamhet i egen regi kommer därmed att missas. Liksom all verksamhet i förskola, grundskola och gymnasieskola. Både egen regi och fristående.

Mot bakgrund av ovanstående vill vi reservera oss mot nämndens beslut att inte tillstyrka motionen.

För Socialdemokraterna

Ulrik Wärnsberg (s)

För Miljöpartiet

Frida Johnsson (mp)

För Vänsterpartiet

Clemens Lilliesköld (v)

Handläggare
Holm Kjell
Johannesson Magnus
Sellgren Marianne

Datum
2011-12-15

Diarienummer

ALDRENÄMNDEN UPPSALA KOMMUNSTYRELSE	
Ink.	2012-01-04
Diarienummer	KSN-2011-0503
	00 Akad 6

Kommunstyrelsen

Yttrande över remiss "Motion av Ulrik Wärnsberg (s) om Kostpolitiskt program"

Äldrenämnden har tagit del av motionen och har följande synpunkter att anföra. Motionen, av Ulrik Wärnsberg (s), om kostpolitiskt program framställer önskemål om att ta fram ett övergripande policydokument för mat – måltider – nutrition som omfattar samtliga verksamhetsområden: Äldreomsorg, vuxna med funktionshinder och pedagogisk verksamhet inom förskola, skola - skolbarnsomsorg och gymnasieskola.

För att kunna sammanställa ett kostpolitiskt policydokument behöver det finnas utarbetade planer/riktlinjer att bygga det politiska programmet på. Detta för att förhållandena inom de olika verksamhetsområdena är väsentligt olika och komplexa. Skulle man göra ett försök blir policydokumentet sannolikt mycket övergripande och inte något tydligt styrdokument. Detta kan jämföras med äldrenämndens "Riktlinjer för Mat – Måltider – Nutrition inom äldreomsorgen i Uppsala kommun (bil. 1).

Mat – måltider - nutrition för barn, ungdom och äldre med behov av vård och omsorg skiljer sig betydande vad gäller de olika målgruppernas behov av näring. Så också möjligheter att tillgodogöra sig näring. När det gäller vuxna med funktionshinder är det särskilt komplext då det handlar om många olika målgrupper med olika problem. Uppföljning och resultat blir sannolikt effektivare och bättre med berörda nämnders särskilda riktlinjer som styrdokument.

Studie av kostpolitiska program från några få kommuner ger uppfattningen att dokumenten är generellt hållna och att de i stort innehåller de olika verksamhetsområdenas riktlinjer. Dokumenten är inte tillräckligt vägledande och det går inte att läsa in viktig kunskap om de olika områdenas specifika behov. Det är svårt att finna tydliga kvalitetsmål inom mat- och måltidskedjan i dokumenten och det ställs inte tydliga krav på producenterna. Äldrenämndens "Riktlinjer för Mat – Måltider – Nutrition inom äldreomsorgen i Uppsala kommun" lyfter tydligt perspektivet, den enskildes delaktighet och påverkan.

På äldrenämndens uppdrag driver Uppsala universitet, institutionen för vårdvetenskap, klinisk nutrition och metabolism, mat och måltidsprojektet "MuMs". "MuMs" handlar om implementering av äldrenämndens "Riktlinjer för Mat – Måltider – Nutrition" i alla verksamheter som bedriver äldreomsorg i Uppsala kommun. Projektledaren är dietist med doktorsgrad inom äldreomsorgens mat – måltider – nutrition. Projektet betonar vikten av att personalen beaktar den enskildes medverkan i dennes måltidssituation där utformning av måltidsmiljön är en betydande framgångsfaktor.

En tänkbar strategi, när riktlinjer finns utarbetade för de olika verksamhetsområdena, är att föra samman dessa till ett kostpolitiskt program. Frågan är dock, om detta får förväntad effekt.

Det behövs en tydlighet i styrning av de olika nämndernas producenter. De ska tillhandahålla bra, näringsriktig och god mat i en måltidssituation som ger förutsättningar för att skapa aptit och glädje att äta. Det är viktigt att producenterna kan uppvisa att man uppfyller krav på kvalitetssäkring genom hela mat- och måltidskedjan, bl.a. med avseende på kompetens om mat, måltider, nutrition och regelverk hos personalen inom respektive verksamhetsområde.

En komplexitet är att de olika verksamhetsområdena skiljer sig väsentligt utifrån målgruppernas specifika behov. Det kan därför framstå som förvirrande med ett dokument som innehåller alla områdens alternativa riktlinjer. Berörda nämnders uppföljningsarbete kan sannolikt också hanteras mer effektivt och med bättre resultat om den sker utifrån respektive verksamhetsområdes riktlinjer i ett tydligt styrdokument.

Utifrån kommunens stysystem ställer sig äldrenämnden frågande till om ett övergripande kostpolitiskt program/policydokument får den, i remissen, efterfrågade effekten. Om ett kostpolitiskt program ska kunna sammanställas behövs riktlinjer inom samtliga berörda nämnders ansvarsområden. Sannolikt är egna riktlinjer för de berörda nämndernas områden tydligare styrdokument än ett mer generellt kostpolitiskt program.

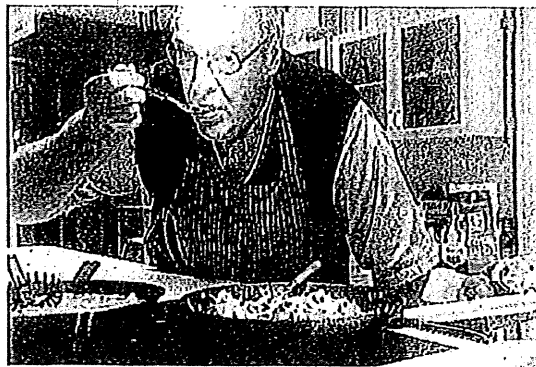
Ebba Busch
Ordförande

Annie Arkeback Morén
Nämndsekreterare

Bil. 1

Riktlinjer för Mat – Måltider - Nutrition inom äldreomsorgen i Uppsala kommun

Antagna av äldrenämnden 2010-11-25

Inledning

Människan kan fysiologiskt inte överleva utan mat och dryck. Hon är också utrustad med psykisk och social förmåga som gör att hon har förmånen att kunna förgylla sätet att tillaga och inta föda. Bildillustrerade menyer väcker fantasi, tillredning av mat med aromatiska kryddor ger njutbara dofter, väl komponerad uppläggning av maten vid servering påverkar aptiten och en måltid i gemenskap eller om man valt att äta själv i lugn och ro ger en trivsamt och harmonisk måltidsituation*.

Förmågor att själv utföra vad som krävs för att tillreda en måltid med näringsrik och god mat och att skapa trivsamt harmonisk måltidsmiljö** avtar med ökad ålder. Dock kvarstår det fysiska behovet av mat och dryck såväl som sinnen för att kunna njuta av måltiderna. Inom äldreomsorgen har utförare på uppdrag av äldregruppen ansvaret för att den enskilde med behov av service, vård och omsorg ska kunna uppleva dofter, smaker och måltidsmiljö på ett likvärdigt sätt som tidigare.

Riktlinjerna vänder sig till utförare och har ett tydligt beställarperspektiv när det gäller krav på hela kvalitetskedjan för mat, måltider och nutrition. Riktlinjerna fokuserar på den enskildes rättighet till ett självständigt och oberoende liv och ledord är "Nyttan för den enskilde". Det innebär att den enskilde ska ha väsentligt inflytande över sin mat och sina måltider.

Målsättning

Riktlinjer för Mat – Måltider – Nutrition inom äldreomsorgen i Uppsala kommun är styrdokument som ska följas av samtliga utförare som på uppdrag av äldregruppen hanterar mat och måltider för nämndens målgrupp.

Avsikten med riktlinjerna är att målgruppen ska få en god och individuellt anpassad service, vård och omsorg vad gäller mat, måltider och nutrition för att förebygga ohälsa, bibehålla och återvinna hälsa. Risk för undernäring ska förebyggas och behandling av undernäring ska så långt möjligt åtgärdas.

För att kunna uppnå målen måste känslan av trygghet ökas genom ett respektfullt bemötande hos utföraren samt delaktighet och inflytande från den enskilde.

Målgrupp 65 +

Personer inom äldregruppen ansvarsområde, som har beviljade kommunala insatser enligt Socialtjänstlagen (SoL), Hälso- och sjukvårdslagen (HSL), Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), Lag om vård av missbrukare (LVM), är riktlinjernas målgrupp.

* En persons måltidsituation inbegriper helheten kring en måltid. Det gäller förberedelser, servering, ätande av maten och efterarbete samt måltidsmiljön som omgärdar måltiden avseende rummet, mötet och mat&dryck.

** I en persons måltidsmiljö inkluderas de tre faktorerna; rummet, mötet och mat&dryck som tillsammans skapar stämning/atmosfär kring måltiden.

God mat och kvalitet samt hållbar miljö

Kommunfullmäktige anger i inriktningsmål att andelen lokalt tillagad mat successivt ska öka inom äldreomsorgen i Uppsala kommun. Äldrenämndens ambition är att verksamheterna ska uppfylla inriktningsmålet så långt möjligt. Kraven på måltidssituationen för den enskilde samt kravet på en hållbar framtida miljö ska kunna kombineras och uppfyllas.

Kommunen som livsmedelsföretagare

Ett system ska vara upprättat för livsmedelssäkerhet och redlighet. I kommunal verksamhet är äldrenämnden livsmedelsföretagare. Som sådan ansvarar nämnden för att verksamheterna följer livsmedelslagstiftningen. För verksamheter som drivs av vård och bildning delegerar äldrenämnden ansvaret som livsmedelsföretagare till styrelsen för vård och bildning. När äldrenämnden tecknar avtal med externa utförare övergår ansvaret som livsmedelsföretagare till utförande företag.

I ansvaret ingår att utföraren ska ha de lagkunskaper som krävs. Dessa anges i bilaga till förfrågningsunderlag inför avtalstecknande. Äldrenämnden följer upp och utvärderar verksamheterna utifrån krav på att avtalen uppfylls.

Utförarens ansvar för kvalitetssäkrad mat- måltid - nutrition

Med kvalitetssäkrad mat, måltid och nutrition menas hela kvalitetskedjan från livsmedelsproducent till den enskilde. Kvalitetskedjan ska garanteras av utföraren. I kvalitetskedjan ingår kunskap om livsmedels ursprung och hantering, distribution, tillagning, hygienhantering och servering av god och näringsriktig mat i en värdig och trivsamt måltidsmiljö för den enskilde. I ansvaret ingår att den enskilde mår bra av och är nöjd med sin måltid.

Fokus ska ligga på den enskildes mat- och måltidssituation. Hur den enskilde är med och påverkar sin mat- och måltidssituation ska framgå i genomförandeplanen.

I utförarens ansvar ingår att skapa en god måltid i en trivsamt måltidsmiljö. Där ingår bland annat att måltidsmiljön anpassas till den enskilde, presentation av meny, matens uppläggning och möjlighet till den enskildes val av dryck och portionsstorlek. Dessutom ingår ansvar för att tidpunkten för servering av måltid anpassas så långt möjligt till den enskildes önskemål.

Utföraren ska säkerställa att kundens/brukarens/vårdtagarens önskemål och behov av mat och dryck över dygnet tillgodoses. Den enskilde ska kunna påverka valet av mat och dryck även under natten. Utföraren ska tillsammans med den enskilde planera så att nattfastan inte äventyrar hälsan.

Skrifliga rutiner

Utföraren ska utarbeta skriftliga rutiner för hur ledningssystemet för en kvalitetssäkrad mat, måltid och nutrition säkerställs. Rutinerna ska direkt kunna visas upp för uppdragsgivaren när så erfordras. Särskild vikt ska läggas på hur man säkrar måltidsmiljön, matens kvalitet och hur man tillgodoser den enskildes delaktighet och inflytande samt hur man riskidentifierar, åtgärdar och följer upp den enskildes nutritionsstatus.

Där ska framgå hur:

- måltidsordningen säkerställs (se särskilt avsnitt, Energi – Näringsinnehåll – Måltidsordning).
- ansvaret för mat, måltider och nutrition fördelas mellan yrkeskategorier.
- bedömning sker och vilket bedömningsinstrument som används i enlighet med Socialstyrelsens kvalitetsindikatorer för nutritionsstatus, initialt och vid behov.
- den enskildes delaktighet och inflytande på sin måltidssituation säkerställs.
- rätt kost till rätt person säkerställs utifrån den enskildes behov och förmåga.
- behovet av social samvaro under måltiden säkerställs.
- mat, måltider och nutrition inkluderas i den palliativa vården vid livets slutskede.
- kunskap och kompetens hos personalen säkerställs inom området mat, måltider och nutrition.
- man följer upp och utvärderar kvalitetssäkrad mat, måltid och nutrition inom verksamheterna och vem som ansvarar.

Palliativ vård i livets slutskede

I vårdplanering inför vård i livets slutskede ska mat – måltider – nutrition ingå varvid särskild hänsyn tas till den enskildes önskemål inklusive meny, och förmåga att inta mat. Att den enskildes förmåga att tillgodogöra sig mat sviktar och upphör i livets slutskede är viktig kunskap och av betydelse för ett professionellt bemötande.

Nutritionsansvarig sjuksköterska - Mat och måltidsansvarigt ombud

Utföraren ska ha särskild nutritionsansvarig sjuksköterska och mat- och måltidsansvarigt ombud inom sina verksamhetsområden. Dessa har ett särskilt ansvar för att tillsammans med enskilda, deras kontaktmän och omvårdnadsansvariga sjuksköterskor planera måltider, ta tillvara synpunkter och föreslå förbättringar. Nutritionsansvarig sjuksköterska och mat- och måltidsansvarigt ombud ska ha kompetens för sitt ansvarsområde för att kunna följa upp, utvärdera och utveckla mat, måltider och nutrition.

Dietist

Utföraren ska ha tillgång till dietist för råd och stöd i mat, måltids och nutritionsfrågor. Sjuksköterska, mat- och måltidsansvarigt ombud, kontaktmän och annan personal ska kunna kontakta dietisten vid behov.

Kunden/brukaren/vårdtagaren, utföraren och biståndshandläggaren

Vid bedömning och uppföljning av den enskildes behov av service, vård och omsorg ska kundens/brukarens/vårdtagarens måltidssituation beaktas. Samverkan med biståndshandläggaren i dennes roll som biståndsbedömare är nödvändig även när det gäller förenklad biståndshandläggning.

Kunskap och kompetens

Utföraren har ansvar för att medarbetare som är berörda av mat, måltider och nutrition inom vård- och omsorgsområdet har den specifika kunskap och kompetens om mat för äldre som erfordras för att säkerställa kvalitetskedjan.

Mat och läkemedel

Socialstyrelsen betonar vikten av att alltid bedöma alternativ behandling innan läkemedel ordinerar. Detta gäller inte minst förhållandet mat och läkemedel. Sjuksköterskan ska samverka med läkaren att alltid överväga om mat kan förebygga ohälsa och/eller ge önskad effekt innan läkaren ordinerar läkemedel.

Det är viktigt att läkaren är medveten om och överväger läkemedels påverkan på aptiten och andra biverkningar på den enskildes möjlighet att tillgodogöra sig näring. Den omvårdnadsansvariga sjuksköterskan, i teamet, läkare-sjuksköterska-kontaktman, har ansvar för att läkaren uppmärksammas på förändringar i hälsotillstånd som kan orsakas av läkemedel i förhållande till mat, måltider och nutrition.

Energi - Näringsinnehåll - Måltidsordning

Matens energi, näringsinnehåll och måltidsordning inom vård och omsorg ska följa nedanstående rekommendationer utifrån den enskildes behov. Utföraren ska så långt möjligt anlita kök/leverantör inom hållbart miljöavstånd som kan tillhandahålla god näringsberäknad SNR-, A-, E-, special- och konsistensanpassad kost. Även kost av etniskt, kulturellt samt andligt skäl ska kunna tillhandahållas.

Rekommendationer för målgrupperna oavsett man bor i ordinärt boende eller i annan boendeform utifrån den enskildes behov;

- Svenska näringsrekommendationer (SNR)
- Mat och näring för sjuka inom vård och omsorg
- Råd om bra mat inom äldreomsorgen

Syfte med rekommendationerna är att stödja personer att förebygga ohälsa samt bibehålla och återfå hälsa. Rekommendationerna finns med bland styrdokument i förfrågningsunderlag inför avtalstecknande.

Den enskildes inflytande och delaktighet över sin mat och måltid

I all vård och omsorg där mat, måltider och nutrition ingår ska ledorden vara "Nytta för den enskilde". Måltidssituationen skiljer sig till viss del inom ordinärt boende och vård- och omsorgsboende, stöd- och gruppboende.

Gemensamt för ordinärt boende och andra boendeformer

- Personer som behöver hjälp att äta ska bemötas och få hjälp av kompetent och kunnig personal.
- Den enskildes etniska, kulturella och andliga bakgrund ska beaktas.
- Sjuksköterskan ska vara uppmärksam på förändringar i nutritionsstatus och i sin profession kunna ge råd och stöd kring mat, måltider och nutrition.
- Service- och omsorgspersonal ska vara uppmärksam på förändringar i måltidssituationen och med sin kompetens kunna ge enklare råd och stöd kring mat, och måltider samt vid behov delge förändringar till sjuksköterska.
- Omsorgspersonalen ska ha kunskap om ordinerade hjälpmedel och hur dessa används.

Ordinärt boende

I ordinärt boende:

- styr den enskilde sin egen måltidssituation.
- bestämmer den enskilde var denne vill inta sin måltid.
- bestämmer den enskilde meny och vilken tid på dagen/natten denne vill inta sina måltider.

Vård- och omsorgboende, stöd- och gruppboende

I vård och omsorgboende, stöd- och gruppboende:

- ska den enskilde i väsentlig del kunna påverka sin måltidssituation.
- ska placering vid bordet främja den enskildes önskemål och behov.
- bestämmer den enskilde om denne vill inta måltiden i den egna bostaden.
- ska den enskilde till väsentlig del kunna påverka meny och vilken tid på dagen/natten denne vill inta huvudmål respektive övriga måltider.

Riktlinjer för särskilda näringsändamål, SÄR - NÄR

Ett kompletterande styrdokument är "Riktlinjer för särskilda näringsändamål, SÄR-NÄR". Det styrdokumentet så väl som "Riktlinjer för mat, måltider och nutrition inom äldreomsorgen i Uppsala kommun" finns med bland styrdokument i förfrågningsunderlag inför avtalstecknande.

Handläggare
Björn CarlssonDatum
2011-11-29

Diarienummer SVB-2011-1459	
UPPSALA KOMMUNSTYRELSE	
Ink.	2011-12-27
Diarienummer	KSN-2011-0503
	00 Arkiv 5

Kommunstyrelsen

Remissvar angående förslag från Ulrik Wärnsberg (s) om kostpolitiskt program, KSN-2011-05-03

Sammanfattning

I en motion av Ulrik Wärnsberg (S) har föreslagits att ett samlat policydokument för kommunalt finansierade måltider tas fram, ett kostpolitiskt program.

Styrelsen för vård och bildning tycker att det är både tilltalande och viktigt med intresse för den offentliga måltiden, men vill också lyfta fram att verksamheten redan idag är reglerad av flera olika lagar och riktlinjer. Nu allra senast 2011-07-01 med en ny lag om kostnadsfria och näringsriktiga skolmåltider.

Det kan vara av viss betydelse att ha ett politiskt antaget policydokument, men ett antal frågor bör ställas kring kundnyttan för Uppsalaborna, påverkan på ekonomi och upphandling. Styrelsen för vård och bildning ställer sig i huvudsak bakom motionens förslag, men med vissa synpunkter och förslag.

Nuläge

Uppskattningsvis har knappt hälften av Sveriges kommuner i dag ett antaget kostpolitiskt program som styrdokument för den offentligt finansierade måltidsverksamheten.

Hur detta har påverkat kvalitetsutveckling, ekonomi och vilka mervärden detta har skapat går i dagsläget inte att bedöma.

Affärsområdet Kost & restaurang ansvarar i dag för en väsentlig del av den kommunala måltidsverksamheten inom skola och omsorg. Verksamheten lever idag upp till de lagar, riktlinjer och krav som reglerar området kring bl.a. hygien, näringsriktighet och upphandling.

De fördelar som Vård & bildning ser med att arbeta fram ett kostpolitiskt program kan i första hand kopplas till positiv folkhälsoutveckling, kvalitetssäkrande effekter och en förstärkning av det kommunala varumärket.

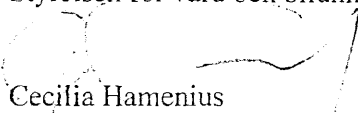
Fler bidrag kan vara att det leder till gemensamma spelregler och ökad tydlighet för alla aktörer/intressenter inom verksamhetsområdet, samt att det lyfter fram måltiden som ett fokusområde i det kommunala miljöarbetet.

Innan arbetet påbörjas bör man fundera kring avgränsningar, kundnytta, resursinsatser, och om styrdokumentet i sig kommer att ha några kostnadseffekter på den kommunalt finansierade måltidsverksamheten. Men också om det påverkar andra närliggande fält t.ex. upphandling.

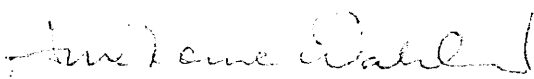
Policyn bör också ta höjd och inte vara för reglerande och styrande i detalj.

Ett förslag om ett mer passande namn vore "måltidspolitiskt program" som är mer berättande, kosten är bara en del av måltiden.

Styrelsen för vård och bildning

Cecilia Hamenius
Ordförande

Anne-Louise Wahlund
Sekreterare